

Eduskunnan sivistys- ja tiedejaostolle

**HE 30/2015 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2016/
Korkeakouluopetus ja tutkimus**

Yliopistot ja ammattikorkeakoulut

Korkeakouluille asetetaan tavoitteeksi edistää profiloitumista tukevaa työnjakoa ja tiivistää keskinäistä yhteistyötä ja myös yhteistyötä tutkimuslaitosten kanssa. Korkeakoulujen ja elinkeinoelämän yhteistyötä vahvistetaan innovaatioiden kaupallistamiseksi. Tavoitteena on osaamisen kokoaminen kilpailukykyisiksi keskittymiksi sekä tieteen ja tutkimuksen resurssien entistä tehokkaampi ja vaikuttavampi käyttö. Opintoprosesseja ja joustavia opiskelumahdollisuuksia kehitetään työurien pidentymiseksi.

Vuoden 2016 talousarvioesityksessä valtionrahoitus yliopistojen toimintaan on 1 824 miljoonaa euroa ja ammattikorkeakoulujen toimintaan 858 miljoonaa euroa. Vähennys edellisen vuoden määrärahasoon on yliopistoissa 80,6 miljoonaa euroa ja ammattikorkeakouluissa 4 miljoonaa euroa. Määrärahamuutoksiin sisältyy päätettyjen menosäästöjen lisäksi teknisiä muutoksia (kompensoitavien arvonlisäverojen tarkentuminen, omakustannuseriaatteen toteuttaminen Senaatti-kiinteistöjen vuokrissa, aiemman indeksikorotuksen tarkennus), kertaluonteisten lisämäärärahojen poistuminen sekä yliopistojen kohdalla määrärahan siirto Suomen Akatemialle.

Hallitus on antanut eduskunnalle vuoden 2016 valtion talousarvioesitykseen liittyvän esityksen laeiksi yliopistolain 49 §:n ja ammattikorkeakoululain 43 §:n väliaikaisesta muuttamisesta. Esityksessä ehdotetaan yliopistolakia ja ammattikorkeakoululakia muutettaviksi väliaikaisesti siten, että vuosina 2016—2019 yliopistoille ja ammattikorkeakouluille osoitettavaa talousarvion määrärahaa ei korotettaisi yliopistoindeksin ja ammattikorkeakouluindeksin mukaista vuotuista kustannustason nousua vastaavasti. Indeksien muutoksen ennustetaan olevan 1,2 prosenttia vuonna 2016, mikä tarkoittaisi ilman jäädytystä yliopistoissa 20,7 miljoonaa euroa ja ammattikorkeakouluissa 9,7 miljoonaa euroa.

Osana hallituksen pysyviä menosäästöjä yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen valtion rahoitukseen kohdennetaan yhteensä 75 miljoonan euron vähennys korkeakouluverkon rationalisoinnin perusteella vuonna 2016. Säästöistä kohdentuu 50 miljoonaa euroa yliopistoille ja 25 miljoonaa euroa ammattikorkeakouluille.

Yliopistojen valtion rahoitukseen sisältyvää Aalto-yliopiston lisärahoitusta siirretään tasaerissä kaikkien yliopistojen kilpailtuun laskennalliseen perusrahoitukseen vuoteen 2019 mennessä. Vuosittain määrärahamomentin sisällä siirrettävä summa, 11,7 miljoonaa euroa, ei lisää momentin määrärahaa.

Hallituksen päättämiin kärkihankkeiden kertaluonteisiin kasvupanostuksiin sisältyy varautuminen yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen pääomittamiseen yhteensä 70 miljoonalla eurolla vuonna 2018. Lisäksi käynnistetään opettajankoulutuksen kehittämisohjelma ja uudistetaan niin opettajien perus- ja täydennyskoulutusta vastaamaan uuden oppimisen tarpeisiin. Hallitus tulee sijoittamaan tähän

kärkihankerahoitusta vuosina 2016–2018 yhteensä 50 miljoonaa euroa, josta vuodelle 2016 on varattu 9,5 miljoonaa euroa.

Korkeakoululaitoksen ja tieteen yhteisten menoista (momentti 29.40.20) lisätään osana varhaiskasvatuksen kehittämisohjelmaa yliopistokoulutettujen lastentarhanopettajien koulutusmääriä kertaluonteisesti 120 vuonna 2016. Lastentarhanopettajien koulutusmäärien lisäykseen, aiempiin hakijasuman purkuun liittyneisiin korkeakoulutuksen aloituspaikkoja määrääkäisiin lisäykseen ja rakennemuutoksen johdosta käynnistettävien tutkintoon johtavien muuntokoulutusohjelmien rahoitukseen on varattu yhteensä 23,3 miljoonaa euroa vuonna 2016.

Korkeakoulujen taloudellinen tilanne on vuoden 2014 tilinpäätöstietojen perusteella kokonaisuutena katsottuna vielä hyvä. On arvioitu, että esitettävät säästöt eivät yksittäisenä toimenpiteenä aiheuta huomattavaa taloudellista riskiä korkeakoulujen toiminnalle. Ottaen huomioon jo edellisellä hallituskaudella tehdyt merkittävät korkeakoulutuksen ja tutkimuksen menosäästöt, ne edellyttävät kuitenkin korkeakouluilta rakenteiden ja toimintatapojen uudistuksia samalla kun niiden on vahvistettava toimintansa laatua ja vaikuttavuutta. Yhteiskunnalliset muutokset ja kiristynyt kilpailu kansainvälisellä koulutus- ja tutkimusmarkkinoilla edellyttävät selvää vaikuttavuuden parantamista käytettävissä olevin resurssein.

Useiden kansainvälisten selvitysten, kuten keväällä 2015 valmistuneen kansainvälisen selvitysryhmän näkemykset suomalaisen korkeakoulujärjestelmän kehittämistarpeista ja Tieteen tila 2014 raportin havainnot osoittavat, että korkeakoulutuksen ja tutkimuksen rahoitus ja resurssit ovat pirstaleiset emmekä kykene sellaiseen vaikuttavuuteen, johon vastaavia tai jopa pienempiä panostuksia lähimenneisyydessä korkeakoulutukseen ja tutkimukseen tehneet verrokkimaat pystyvät. Useat korkeakouluyksiköt ovat edelleen kansainvälisesti tarkastellen pieniä. Korkeakoulujen koulutusvastuut ovat osin päällekkäisiä. Osaaminen on hajaantunut ja se johtaa, pieniin, usein koulutusmäärällisesti erittäin vähäisellä asiantuntijajoukolla toimiviin toimintayksiköihin.

Korkeakoulujen on välttämätöntä tehdä alakohtaista ja alojen välistä toiminnallista ja rakenteellista kehittämistä osaamisen kokoamiseksi ja keskittämiseksi sekä epätarkoituksenmukaisten päällekkäisyyksien purkamiseksi. Korkeakoulujen on profiloituttava sekä selkeytettävä ja tiivistettävä yhteistyötä ja työnjakoa niin keskenään kuin tutkimuslaitosten kanssa opetuksessa, tutkimuksessa, tukipalveluissa, rakenteissa ja infrastruktuureissa sekä kansainvälisessä yhteistyössä. Korkeakoulujen on välttämätöntä keskittää voimavarojaan harvempiin, vaikuttavampiin ja taloudelliselta kantokyvyltään aiempaa vahvempiin toiminnallisiin yksiköihin. Toimintatapojen ja rakenteiden uudistaminen ovat keskeinen osa vuonna 2016 käytäviä ministeriön ja korkeakoulujen välisiä sopimuskauden 2017–2020 neuvotteluja.

Suomen Akatemia ja tiedelaitokset

Vuonna 2016 Suomen Akatemialle on kokonaisuudessaan budjetoitu yhteensä 441 miljoonaa euroa (vuonna 2015 416 miljoonaa) käytettäväksi muun muassa laadulliseen kilpailuun perustuviin tutkimushankkeisiin, tutkimus- ja tiedepoliittisiin tehtäviin (ml. hallintoviraston toiminta), strategiseen tutkimukseen, tutkimuksen infrastruktuureihin, myös kansainvälisiin jäsenmaksuihin ja yliopistojen profiloitumiseen.

Suomen Akatemian 338 miljoonan myöntövaltuudessa tutkimushankkeiden rahoittamiseen on kärkihankepanostuksiin innovaatioiden kaupallistamisen edistämiseksi 30 miljoonaa euroa kertaluonteisena lisäyksenä ja 10 miljoonaa euroa hallitusohjelman mukaisena pysyvänä menosäästönä. Myöntämisvaltuuden kaikkien muutosten yhteisvaikutuksesta valtuus lisääntyy 20,4 miljoonaa euroa vuodesta 2015. Akatemian tutkimushankkeiden valtuuspäätöksiin varatun arviomäärärahan kasvu 90 miljoonalla eurolla momentilla 29.40.51 verrattuna vuoden 2015 määrärahaan johtuu siitä, että aikaisemmilta vuosilta siirtyneitä määrärahoja ei ole enää käytettävissä. Kyseinen budjettitekniinen uudistus tehtiin vuoden 2014 talousarvioon. Vuosina 2014 ja 2015 siirtyneiden määrärahojen käyttö vähensi määrärahatarvetta kertaluonteisesti.

Vuonna 2016 toteutetaan toisen kerran osana yliopistojen rakenteellista kehittämistä Suomen Akatemian kilpaillun rahoituksen kautta haku yliopistojen profiloitumisen vahvistamiseen 50 miljoonalla eurolla siirrettynä yliopistojen valtion rahoituksesta. Tämä rahoitus palaa yliopistojen käyttöön Akatemian tehtyä vuonna 2016 hausta rahoituspäätökset. Yliopistojen perusrahoituksesta tapahtuva siirto Suomen Akatemian kautta kilpailtuihin tutkimusmäärärahoihin toteutuu asteittain vuosien 2016 - 2020 aikana.

Suomen Akatemian yhteydessä toimivalle strategisen tutkimuksen neuvostolle ehdotetaan myöntövaltuutta enintään 55,6 miljoonaa euroa. Valtuutta ja määrärahaa saa käyttää valtioneuvoston päättämien teema-alueiden ja painopisteiden mukaisesti. Vuonna 2015 aloittaneen strategisen rahoituksen välineen avulla kanavoidaan osa nykyisestä tutkimusrahoituksesta valtioneuvoston tunnistamiin yhteiskunnan merkittävien ja suurien haasteiden tutkimukseen – mm. tutkimukseen, joka palvelee elinkeinoelämän uudistamista ja kilpailukykyä, työelämän kehittämistä ja julkisen sektorin kehittämistä palvelevaa tutkimusta. Strategisen tutkimuksen neuvosto päätti ensimmäisen kerran syyskuussa 2015 tutkimushankkeiden valinnasta yhteiskunnallisen merkityksen, vaikuttavuuden ja tutkimuksen laadun perusteella.

Tiedelaitosten (arkistolaitos, Kotimaisten kielten keskus, Suomen Akatemia ja Varastokirjasto) toimintamenoihin kohdistuu valtionhallinnon yleiset menosäästöt kuten toimintamenojen tuottavuussäästöt ja hankinnasta maksuun –säästöt. Toimintamenoihin kohdistuu vuodesta 2016 alkaen vähennys Senaatti-kiinteistöille maksettavissa vuokrissa, mikä johtuu omakustannusperiaatteen toteuttamisesta valtion uuden vuokrajärjestelmän mukaisesti. Vastaava vähennys vuokrasopimuksiin tehdään vuoden 2016 alusta yksipuolisena muutoksena Senaatti-kiinteistöjen toimesta. Määrärahoihin vaikuttaa edelleen palkkaliukumasäästönä linjaus valtion palkkaliukuman rajoittamisesta yleisten työmarkkinoiden keskimääräiselle tasolle. Arkistolaitoksen tasomuutoksella kompensoidaan osittain sen toimintamenoihin kohdistuvia leikkauksia, koska sen toimintamenoista noin 40 % on sidottu kiinteistömenoihin.